

Fra Aśoka til Gandhi

Peter Fibiger Bang

Indien har overtaget mange stærke institutioner fra kolonimagten. Det har været med til at sikre, at inderne har kunnet holde sammen på så store dele af den tidligere koloni, som tilfældet er

Eksotisk, ekstravagant og eklektisk elegant. Sådan sælges 'Incredible India' til den kræsne og eventyrlystne turist på den officielle hjemmeside. Siden ambassadøren Megasthenes i oldtiden kunne rapportere hjem til den græske verden fra Chandraguptas hof i vore dages Patna om mærkværdige undere og fascinerende nøgne filosoffer, de såkaldte gymnosophister, har Indien været hjemsted for vestlige sværmerier om det eksotiske og eventyrlige. Herfra hentede man farverige klædestoffer og kradse, sjældne krydderier.

Men denne koloniale drøm om den fremmedartede og dragende Orient har vore dages stormagt overtaget og vendt rundt. Indiens eksotisme er nu mobiliseret til en fortælling om en attraktiv vækstøkonomi, der stolt er ved at indtage sin plads blandt den moderne verdens førende nationer: hightech på en righoldig, dyb kulturel baggrund.

I den bevægelse følger det folkerige land lige i hælene på Kina. Men det er ikke den eneste parallel, der er værd at drage mellem de to stater. Begge kæmper også med den samme kolossale udfordring at løfte næsten ufattelige millioner af fattige bønder til moderne levestandard. For begges vedkommende gælder det også, at den moderne enhedsstat er arvtager til et imperialt og civilisatorisk rum. Men mens Den Kinesiske Folkerepublik er bygget på det multietniske Qing dynastis Manchu-imperium (1644-1912) med hvad dertil hørte af centralasiatiske og tibetanske besiddelser, så er den indiske stat skabt på fundamentene af den britiske koloniadministration.

Som bekendt måtte også Kina sluge en god del ydmygelser, umyndiggørelse og overgreb på højdepunktet af den europæiske (og japanske) kolonialisme. Behovet for sidenhen

at genvinde selvrespekten og hævde sin værdighed har ikke været mindre dybtfølt i et Indien, hvis nationale offentlighed blev til under fremmed herredømme – som nobelpristageren Armatya Sen nyligt forklarede den britiske historiker Niall Fergusson i en offentlig polemik. Man har skullet dyrke en selvstændig kulturel identitet, samtidig med man forfulgte et mål om modernisering i vestlig forstand.

Identitet skabes

Den spænding kom allerede tydeligt til udtryk i den indiske stats formative fase. Man kan fx aflæse den i forskellene mellem to af grundlæggerne, Javaharlal Nehru (1889-1964) og Mahatma Gandhi (1869-1948).

Begge repræsenterede de det indiske Kongresparti, men deres visioner var vidt forskellige. I sin kamp for indisk selvstændighed gennem ikke-voldelig modstand formulerede Gandhi et program for en bredtfavnende, reformeret samfundsorden med udgangspunkt i hinduismens visdomstradition og det selvberørende landsbysamfund. Det sidste afskrev Nehru, den første premierminister under selvstændigheden, som romantik. Indiens fremtid lå ikke i bondelandsbyens simple og selvforsynende produktion. Landet behøvede en omfattende industrialisering, mente Nehru.

Modsætningen mellem de to poler lader sig imidlertid lige præcis

ikke reducere til et spørgsmål om tradition over for modernitet. Den problemstilling har det indiske samfund naturligvis også været konfronteret med nøjagtig som de europæiske, da de moderniserede. Men ligesom de sidste besvarede udfordringen ved at kombinere moderne teknologi med 'opfindelsen' og dyrkelsen af deres 'ældgamle' kulturelle ophav, deres egen særegne tradition og identitet, har man set noget tilsvarende ske i Indien. Også her har man skullet konstruere en national identitet.

Det er ingenlunde forløbet gnidningsløst. Hvilke traditioner skulle man favorisere i det multikulturelle og multisproglige post-imperiale rum? Et godt eksempel på de konflikter, det har givet anledning til, er kampen om moskeen i Ayodhya.

Den muslimske helligdom blev opført under Babur, grundlæggeren af Mogulriget i begyndelsen af 1500-tallet. Som så mange andre gange i historien valgte en erobreren at opføre sin helligdom oven på et forudgående tempelbyggeri. Så kunne den nye tingenes orden overtage den gamles religiøse autoritet.

Men ifølge legenden var det tidligere tempel opført, hvor hinduernes herre Vishnu havde ladet sig føde i skikkelse af Ram, det perfekte menneske. Det benyttede det hindu-nationale BJP-parti i 1990'erne som en anledning til at mobilisere tilhængere. Voldsomme optøjer blev organiseret omkring moskeen. De

endte med, at den vrede tusindtallige menneskemængde rev det 500 år gamle byggeri ned sten for sten, så den oprindelige indiske hinduhelligdom kunne genopføres. Siden fulgte en retssag, der først fandt sin afslutning i 2010 efter kommissionsrapporter og arkæologiske udgravninger. Delstatsdomstolen forsøgte sig med en deleløsning, som skulle tilgodese de forskellige religiøse samfunds krav på det omstridte sted.

Konflikter af den type er et velkendt produkt af moderniseringsprocessens tryk: en statsmagt, der har behov for at integrere sin befolkning og sit territorium. Men de udgør måske en særlig udfordring for store, sammensatte, multikulturelle imperiale territorier, ikke mindst når det som i Indiens tilfælde kombineres med demokratisk mobilisering af store dele af befolkningen. Derfor kom lederne af Det Indiske Kongresparti også til kort i deres bestræbelser på at bevare landets enhed ved uafhængigheden i 1947. Trods insisteren på et sekulært grundlag for den nye nation lykkedes det ikke Kongrespartiet, hvis appel var størst i hindu-majoriteten, at få hele den muslimske elite om bord. Resultatet blev den uheldige og blodige deling af landet.

Det har dog langt fra gjort Indien til en homogen størrelse. Trods delingen rummer det stadig en af de største muslimske befolkninger i verden. Landet og nationens enhed er, på godt og ondt, uløseligt foran-

kret i en imperial fortid. Forud for briterne havde både muslimske, hinduistiske og buddhistiske erobrere været med til at skabe det kulturelle, sociale og politiske rum, vi kalder Indien. Den historie om Indien som en palimpsest af imperiale overlageringer kunne det nok være værd at tage nærmere i øjesyn. Den springer os jo i og for sig i øjnene lige fra første færd. I centrum af landets flag ser man et hjul med 24 eger. Det er buddhisternes *dharmachakra*, som oldtidens store (næsten pan-) indiske hersker, Aśoka (regerede ca. 269-232), lod afbillede på sine monumenter som et symbol på, at hans herredømme var i overensstemmelse med den rette moralsk-guddommelige verdensorden.

Aśokas herredømme

Aśoka var den største og mest berømte af mauryaerne. Det herskerhus formåede i årene efter Alexanders berømte erobringstogt som de første at underlægge sig størstedelen (og mere til) af det territorium, som vi forbinder med Indien.

En afgørende vending indtraf, da grundlæggeren af dynastiet, Chandragupta, kort inden år 300 f.Kr. besejrede en af Alexanders arvtagere, der havde forsøgt at følge i Alexanders fodspor og hævde en græsk-makedonsk dominans over territorierne langs Indus-floden. Men over for Chandragupta kom hans hær til kort. En fredsaftale blev indgået.

Til gengæld for en stor mængde krigselefanter afstod den hellenske hersker de græske erobringer langs Indus. Maurya-kejserens rige strakte sig nu ind i Centralasien. Men vigtigere var, at for første gang var der etableret et monarki, som forenede de to store nordindiske flodsyste-mer, Indus og Ganges-Jamuna. Langs disse var der grundlag for et rigt landbrug og store mængder skattebetalende bønder. Den akse skulle siden forblive tyngdepunktet for de største og mægtigste rigsdannelser i Indiens historie. Ikke sjældent fristede de rige områder erobrere fra Centralasien. Før Alexander havde også den persiske storkonge krævet tribut af folkene langs Indus. Men i dette tilfælde endte presset fra nord-vest med i stedet at trække indflydel-ssessfæren for et herskerhus med sæde i det østlige gangetiske flodsys-tem helt frem til Afghanistan.

Mauryaernes magt kulminerede som sagt under Aśoka, der i sine indskrifter præsenterer sig som en verdenshersker. I en fascinerede er-klæring fortæller Aśoka, hvordan hans civilisatoriske samfundsorden, *dhamma*, nu også blev udbredt til den hellenistiske verdens riger i Nærøsten og ved Middelhavet. Det moralske eksempel sat af hans rege-ringsførelse overstrålede alle andre. Samtidig prædikede han rummelig-hed og tolerance. Hans *dhamma* skulle omfatte de forskellige tros-samfund på tværs af Maurya-imperi-ets vidtstrakte territorier.

Selv konverterede han til buddhis-men og tog aktivt del i organiserin-gen af religionen som fx dannelsen af en kanon af hellige skrifter og di-sciplin i klostrene. Efter en voldsom erobringskrig proklamerede han li-gefrem sit håb om, at han og hans efterkommere fremover kunne und-gå vold og drab. Det var herskerdy-nastiets opgave at mindske befolk-ningens lidelser. Nye sejre skulle helst vindes gennem udbredelsen af deres civilisatorisk-moralske orden. Mens dette fromme, men urealisti-ske håb på ingen måde kom til at sætte standarden for, hvordan indi-ske herskere faktisk agerede, har fo-restillingen alligevel med mellem-rum haft en kraftig ideologisk appel – ikke mindst i tilknytning til Gan-dhis ikke-voldsprogram.

Buddhisterne kvitterede for Aśo-kas støtte ved at indskrive ham som en central skikkelse i deres religiøse tradition. Her er han i eftertiden blevet dyrket som indbegrebet af den ideelle hersker.

Riget i opløsning

Men Maurya-dynastiets dage var snart talte. Det store og derfor løst sammensatte rige begyndte at falde fra hinanden. Det udløste en bølge af erobringer fra nordvest. Først gjorde grækerne comeback fra de-res base i Centralasien, hvor Alexan-ders erobringer havde efterladt et græsk kongerige omkring Oxus-flo-den. Den mest succesrige af disse

indo-græske herskere, Menander, sponsorerede også buddhistiske klostre, og selv blev han udødeliggjort i et af religionens klassiske værker, den såkaldte *Milindapanha*. Her finder man den græske kong Milinda i respektfuld dialog med en buddhistisk munk om tilværelsens mening.

Denne udvikling kulminerede i de første århundreder e.Kr. under de såkaldte kushana-herskere, et andet sæt erobrere fra Centralasien. Med store territorier på begge sider af Hindu Kush skabtes en syntese af græsk og indisk i den såkaldte Gandhara kunst. Her kom buddhismens legender til live i græsk skulptur og det klassiske Buddhabellede fandt sin form.

Men kushana-herskerne kunne dog ikke nøjes med kun at støtte sig til de buddhistiske klostre. Buddhismen var opstået som et forsøg på at reformere brahmanernes gamle rituelle religion centreret omkring ofre til guderne. Buddha understregede en mere personlig vej til frelse og opretholdelse af den guddommelig-moralske samfundsorden. Men tilsvarende forestillinger begyndte også at omforme den brahmanske religion, og resultatet blev hinduismens kombination af mange forskellige, ofte lokalt forankrede guddomme med dyrkelsen af Shiva og Vishnu som mere universelle guder.

Den udvikling gav religionen en mere royal drejning. Det kom ikke mindst til udtryk i de to frodigt vildtvoksende epos, der begyndte at blive

til i århundrederne omkring vor tidsregning, og som stadig udgør en stor del af grundlaget for hinduismen, nemlig *Mahabaratha* og *Ramayana*. Begge er de blodige og kulørte fortællinger om den ideelle konge. De hinduistiske templer bød sig derfor til som en anden attraktiv partner for kongemagten, der vanskeligt kunne ignoreres. I samme ombæring ændrede sanskrit sig fra at være en lille gruppe af religiøse eksperterets hymniske sprog til også at være mediet for udviklingen af et klassisk litterært idiom. Det dannede grundlag for en rig kosmopolitisk hof- og elitekultur, der tilstræbte et udtryk frigjort fra tid og rum. Alle disse tendenser kulminerede med Gupta-dynastiet (320 - 6. årh).

Med navne som Chandragupta og Samudagupta skrev de sig ind i traditionen fra mauryaerne. Og ligesom dem udstrakte de største herskere som universelle monarker deres magt fra Pataliputra til meget store dele af Indien. Gupta-hoffet kom til at sætte standarden for indisk civilisation, og dets model blev efterlignet af en mængde fyrstehoffer i de efterfølgende århundreder. De så indisk civilisation, hinduisme og buddhisme sprede sig langt uden for subkontinentets grænser i hele Sydøstasien og langt ind i Centralasien og Kina. Et berømt resultat af den kulturudvikling er paladset i Angkor Vat i Cambodja, hvor indskrifter på sanskrit besynger det stedlige dynastis umådelige magt.

Muslimsk kalifat

Efter guptaerne prægedes Indien af regionale kongedømmer. I løbet af middelalderen begyndte sanskrit også at få konkurrence fra lokale dialekter, hvori man udviklede en tilsvarende sofistikeret litteratur. Men til den udvikling føjede der sig et nyt lag i den indiske civilisations palimpsest.

Det muslimske kalifat erobrede i det 8. årh. provinsen Sindh i den vestligste del af Indien. Særligt fra det 12. århundrede tog den bevægelse fart. I bedste Alexander-stil invaderede hær efter hær af muslimske centralasiatiske krigere de rige indiske flodsletter. Her lykkedes det dem at vinde fodfæste og etablere en række sultanater.

Højdepunktet for den bevægelse kom med stormogulerne (1526-1739/1857). Som de første siden Aśoka og i nogen grad guptaerne formåede de gradvist at etablere deres dominans over det meste af det indiske rum. Det skete selvfølgelig under islams banner.

Men det var ikke sådan, at befolkningen generelt blev tvangskonverteret, eller at hinduismen blev udgrænset. Der var ikke tale om en uoverstigelig sekterisk kløft, sådan som fx ophavsmændene til vor tids optøjer omkring Ayodhya-moskeen hævdede. Tværtimod var mogulernes afgørende træk, at de formåede at etablere en stærk alliance med de såkaldte rajputter, en hindu kriger-

klasse, der dominerede det bjergrige Rajasthan.

Det skete under Akbar (regerede 1566-1605). For eftertiden står hans regeringstid som et lysende eksempel på liberal tolerance – det var fx ved Akbars hof, at Salman Rushdie lod en stor del af sin fabel om multikulturel sameksistens, *The Enchantress of Florence* (2008), foregå.

Det er ikke vanskeligt at påpege, at der naturligvis er en god portion mytedannelse involveret i fejringen af Akbar. Hans regering var trods alt også præget af krigerisk ekspansionslyst. Når det er sagt, står tilbage at han i sin måde at forvalte herskermagten på grundlagte en stil, der søgte at appellere til de mange forskellige trosretninger inden for hans rige. 'Suhl-i-kul, fred med alle,' lød parolen. Akbar promoverede en uortodoks, sufi-mystisk inspireret udgave af islam, som også var åben for at se elementer af det guddommelige i andre trosretninger. I en periode organiseredes der ligefrem debatter ved hoffet, hvor lærde fra forskellige trosretninger diskuterede det guddommeliges natur.

Vigtigere end disse esoteriske øvelser var det dog, at magtfulde repræsentanter for de mange hindufyrster og adelige, som mogulerne med deres erobringer havde underlagt sig, fik plads i det nye imperiale aristokrati ved siden af muslimer. Talrige døtre af hindufyrster blev også optaget som hustruer i stormogulernes harem. Den muslimske hersker søg-

te at fremstå som tilgængelig for alle magtfulde grupperinger.

Persisk indflydelse

Resultatet blev en ny, muslimsk domineret, men ikke desto mindre synkretistisk imperial og kosmopolitisk civilisation. Sproget, der bar den, var (hof)persisk, et sofistikeret og kunstfærdigt idiom, der gjorde det muligt at etablere et fælles medie for eliter af vidt forskellig baggrund. Hermed var grunden gødet for udviklingen af en righoldig perso-indisk litteratur med vidunderlig poesi. Men den persiske indflydelse kom ikke kun til udtryk i højsproget, men har også efterladt sig et markant aftryk i vore dages urdu.

For den moderne betragter er det dog periodens arkitektur, der stjæler billedet. Med det ikoniske under, Taj Mahal, mausolæet for Shahjahan og hans yndlingshustru Mumtaz, er den nærmest kommet til at være indbegrebet af Indien.

Samme Shahjahan (1628-58), navnet betyder verdens konge, flyttede i øvrigt hovedsædet for hoffet fra Agra til Delhi.

Fremover skulle det til lejligheden opførte prægtige Røde Fort danne rammen om stormogulens regeringsførelse, og den enorme Jama Masjid-moske, med sine tre karakteristiske løgkupler, kalde de troende til bøn. Fra vidt og fjernt strømmede folk til stormogulens hof i Delhi, hvis rigdom og raffinement fik le-

gendarisk status – også i Europa.

På det tidspunkt var stormogulerenes magt så småt begyndt at toppe. Selvom man et langt stykke ad vejen havde fået etableret en synkretistisk orden, var den ikke uden spændinger. Akbars nysgerrige omgang med andre religioner faldt ikke i lige god jord hos alle. For nogle muslimske lærde var han lige lovlig uortodoks og på grænsen til kætteri. Den sidste af de virkelig store mogulherskere, Aurangzeb (1658-1707), forskød da også den religiøse accent i en mere streng, ortodoks retning.

På samme tid blev de ellers så sejrsvante kejserlige hære trukket ind i en endeløs udmattelseskrig med de såkaldte mahrataer i det sydvestlige Indien. Trods den ene sejr efter den anden lykkedes det aldrig at konsolidere dominansen i området, og i stedet blev kejserens magt svækket. I deres kamp mod stormogulerne spillede marathaerne bestemt på deres hindu-kongeligdom. Men det ville være forkert at se det som en religiøs konflikt med en klar skillelinje mellem det muslimske imperium og den lokale hindu-kongemagt. Selvom der kunne være spændinger af den karakter, var det ikke religiøs splittelse, der i de første årtier af 1700-tallet fik Delhi-herskerens magt til gradvist at forvitte.

Økonomien blomstrer

Faktisk synes stormogulerne snarere at være blevet ofre for deres egen

succes. Under deres styre havde den indiske økonomi blomstret. Befolkningen tog til. Over alt måtte den vilde natur trække sig tilbage for det dyrkede land. Byer voksede, og nye kom til. Det betød også, at nye grupper fik øget gennemslagskraft som følge af udviklingen. Lokale jord-drotter, såkaldte zamindarer, og hindu-købmænd og bankierer, alle nød de godt af den imperiale orden.

Det betød til gengæld, at det blev sværere at holde sammen på riget, efterhånden som de lokale dynamikker og samfund blev stærkere. Det giver det 18. århundrede et lidt paradoksalt udseende. På den ene side vinder mogulimperiets administrative former stadig større udbredelse. På den anden side blev imperiemagtens stærkere rodfæstning i de indiske samfund ledsaget af en tendens til, at magten bliver lokaliseret og imperiet brydes op i regionale fyrstedømmer i takt med, at de nye grupper blev stærke nok til at kræve en større andel i magten. Et eksempel på den udvikling er Bengalen. Her måtte junglen vige for bøndernes marker, mens vævere og spindere skabte grundlaget for en af de største produktioner af tekstiler i den føriindustrielle verden. Det tiltrak europæiske købmænd på jagt efter eksotiske varer, ikke mindst englænderne.

I Bengalens bomuldsstoffer, de såkaldte calicoes, fandt de et af de produkter, der over nogle årtier gjorde dem til den førende magt i

den fremvoksende kapitalistiske verdenshandel. Da centralmagten i Delhi svækkedes og fra midten af 1700-tallet ikke var meget andet end en tom symbolsk skal, lå det dynamiske provinssamfund åbent for dristige initiativer.

Det britiske raj

Initiativerne kom, da den fransk-britiske rivalisering om førerrollen i europæisk magtpolitik udviklede sig til en global konfrontation i løbet af den såkaldte syvårskrig 1756-63. I Indien førte den økonomiske konkurrence mellem Det Engelske og Franske Østindiske Kompagni til, at de to handelsmagter allierede sig med hver deres grupperinger af lokale magthavere. Dermed blev europæisk stormagtskonfrontation og lokal indisk politik pludselig tæt forbundne.

Den nye tingenes tilstand kom hurtigt for en dag i Slaget ved Plassey i Bengalen i 1757. Her besejrede briterne den lokale herskers hær, støttet af et fransk troppekontingent og med hjælp fra utilfredse grupper i herskerens eget følge. En del af hans hær trak sig simpelthen fra slaget og banede dermed vejen for britisk sejr. På kort sigt blev resultatet, at det britiske kompagni nu var kongemager i Bengalen. Men det varede ikke længe før briterne selv tog over.

Af et handelskompagni, med base i Calcutta, opstod pludselig en re-

gional regeringsmagt med hær og skatteopkrævning. Over det næste halve århundrede udvidede man støt sine territorier, til kompagniet var blevet den dominerende magt i hele Indien. Store dele blev underlagt direkte britisk administration. Andre fortsatte som uafhængige fyrstestater under britisk overhøjhed.

Alt dette skete, mens man fastholdt en illusion om, at stormogulen fortsat herskede fra Delhi. Det britiske kompagni regerede simpelt hen territorierne i hans navn. Det arrangement holdt man fast i indtil 1857. Her blev den aldrende stormogul et symbolsk samlingspunkt for et voldsomt oprør, der for en stund så ud til at kaste briterne ud af Indien. Men oprøret blev nedkæmpet, Stormogulen sendt i eksil og Kompagniet sat fra bestillingen. Herefter blev Indien regeret i den engelske kronens navn. Det markerede man i 1877 med en stort opsat audiens i Delhi. De underlagte fyrster kom til byen med deres følger og deltog i et pompøst ritual.

Det hele kulminerede med, at dronning Victoria blev udråbt til kejserinde af Indien, mens de forsamlede fyrster lovede hende troskab. Gennem hele perioden havde englænderne en forestilling om, at Indien skulle styres ved at holde fast i landets gamle traditioner og samfundsorden. Derfor flyttede man så sent som i 1931 også regeringssædet fra Calcutta til en ny anlagt hovedstad, der emmede mere af gammel

imperial magt, New Delhi. Særligt i de første år af kolonitiden synes administrationen da også at have været mere lydhor over for den indiske måde at håndtere samfundet på. Men efter den første generation eller to begynder en mere selvsikker regeringsstil at tage over, hvor hvid racisme går hånd i hånd med en tro på bedre end de lokale at kunne gennemskue, hvad der var deres skik og brug.

Det førte fx til et fornyet fokus på hinduismen som det særligt indiske, mens den gamle muslimske herskerklasse blev kørt lidt ud på et sidespor. Det har ligefrem fået nogen til at se kastesystemet, som jo stadig præger det indiske samfund, som et produkt af kolonitiden. Men det er trods alt en overdrivelse. Man overvurderer briternes evne til omforme det indiske samfund i deres billede af den traditionelle orden. Kastesystemet kan man i en eller anden form finde helt tilbage til oldtidens hindusamfund.

Mere rigtigt er det derfor at konstatere, at kastesystemet styrkes i denne periode. Det kommer til at omfatte flere, dets konturer trækkes skarpere op, og grupperne afgrænses klarere i forhold til hinanden. Det skete dels som et resultat af briternes forsøg på at registrere og inddele kolonibefolkningen i faste kategorier, dels som en konsekvens af ambitiøse gruppers forsøg på at hævede deres status inden for den koloniale orden. Allerede under mogul-

lerne havde forskellige kommercielle, ofte hindu-grupper, nydt godt af at servicere den ekspanderende landbrugsøkonomi. Deres tjenester var stadig nødvendige under de nye imperiale herskere, og de kunne derfor fortsætte deres fremmarch.

Global orientering

Det Indien, som briterne tenderede til at anse for det arketypiske traditionelle samfund fastfrosset i en ur-gammel og uforanderlige kasteorden, var altså under mærkbar forandring. Den dynamik kom også til udtryk i en meget tidlig udvikling af en selvstændig og levende liberal debatkultur, særligt i Bengalen. Næsten lige så hurtigt som danske og andre europæiske liberale begyndte at tale om folkets selvbestemmelse under indtryk af revolutionerne i USA og Frankrig og de efterfølgende Napoleonskrige, dukker der lignende globalt orienterede røster op i Indien. Efterhånden som de tog til i styrke i løbet af 1800-tallet, kom de til at danne grundlaget for Det Indiske Kongresparti. Den udvikling blev ikke mindst understøttet af oprettelsen af en række moderne universiteter og 'colleges.' Her uddannedes ambitiøse middelklassegrupper.

Tilsammen skabte det et pres for politisk repræsentation, der gradvist blev imødekommet fra slutningen af 1800-tallet. Kimene var lagt til et selvstændigt og demokratisk Indien et halvt århundrede senere.

Det Indien kunne så til gengæld overtage en række stærke institutioner udviklet af koloniregeringen: hæren, administrationen og engelsk som et af de sprog, der havde forholdsvis stor udbredelse i det mangfoldige land med den enorme og ofte analfabetiske landbefolkning. De har udgjort nogle af hovedhjørnestene i, at man trods en lang og sammensat imperial historie har kunnet holde sammen på så store dele af den tidligere koloni, som man faktisk har kunnet.

Som anført i starten af dette essay, er det ikke foregået uden spændinger, ej heller voldelige konflikter. Men det gør det ikke mindre bemærkelsesværdigt, at man trods det har formået at fastholde en demokratisk orden. Her kan endnu en imperial arv, som Perry Anderson nyligt har foreslået, være med til at forklare det demokratiske systems bemærkelsesværdige stabilitet: de fortsat meget skarpe hierarkier i Indien, manifesteret ikke mindst i kastesystemet. Når imperier nemlig ofte har kunnet regere over meget store og meget sammensatte befolkninger, skyldes det, at de var hierarkisk organiserede.

Først hvis folk skal til at være lige, bliver forskellighed et mere presserende problem og krystallisationspunkt for politiske konflikter.

Peter Fibiger Bang er lektor ved Saxo-Instituttet – Arkæologi, Etnologi, Historie og Græsk og Latin.